

УДК 331.5(477)

О. О. Фурсін

кандидат наук з державного управління
Запорізька державна інженерна академія

**НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ**

У статті визначено напрями державного регулювання зайнятості населення в Україні, проаналізовано законодавче забезпечення у сфері зайнятості, запропоновано заходи щодо вдосконалення державної політики зайнятості населення в сучасних умовах.

Ключові слова: державне регулювання, ринок праці, зайнятість населення, безробіття, Державна служба зайнятості України, центри зайнятості населення.

Внаслідок різноманіття внутрішніх регуляторів, а також соціальної важливості ефективного функціонування ринку робочої сили він потребує кваліфікованого державного регулювання. Створення такої дієвої системи державного регулювання у сфері зайнятості є одним з основних завдань соціальних реформ, які мають проводитись в Україні. З огляду на це виникає необхідність переосмислення наукового доробку з питань регулювання ринку праці України. Дослідженню актуальним питанням державного регулювання зайнятості населення багато уваги приділяли в своїх працях О. Амосов, Є. Ахромкін, О. Жадан, С. Бандур, Д. Богиня, І. Бондар, О. Бражко, В. Васильченко, В. Міненко, О. Мороз, В. Огаренко. Незважаючи на велику кількість наукових праць щодо вирішення проблем регулювання зайнятості населення та безробіття на українському ринку праці, необхідно зауважити, що доцільно і надалі проводити дослідження в цій сфері, оскільки ринок праці продовжує формуватися як основний елемент економічної системи, що чутливо реагує в цілому на всі процеси в суспільстві.

Мета статті – визначити напрями державного регулювання зайнятості населення в Україні, проаналізувати законодавче забезпечення у сфері зайнятості, запропонувати заходи щодо вдосконалення державної політики зайнятості населення в сучасних умовах.

Державне регулювання ринку праці має розвиватися як екстенсивно, так і інтенсивно. Під екстенсивними методами маються на увазі зайнятість у державному секторі економіки і вплив на зайнятість на недержавних підприємствах шляхом надання державного замовлення. Інтенсивний розвиток передбачає зростання впливу держави безпосередньо на ринок праці, а також відтворення трудових ресурсів, умов найму та виробничу мобільність. При цьому безпосередня державна політика на ринку праці повинна бути складовою загально-економічної політики держави, спрямованої на прискорення зростання економіки, її стру-

ктурної перебудови, стимулювання інвестиційного та споживчого попиту тощо.

Можна виділити чотири основні напрями державного регулювання ринку праці. По-перше, це програми щодо стимулювання зростання зайнятості та збільшення кількості робочих місць; по-друге, програми, спрямовані на підготовку й перепідготовку робочої сили; по-третє, програми сприяння найму робочої сили; по-четверте, програми щодо соціального страхування безробіття, тобто виділення урядом коштів на допомогу безробітним. Все більш важливого значення набувають також державне сприяння найму і програми підготовки та перепідготовки кадрів.

Ці напрями не вичерпують усіх заходів впливу держави на ринок праці. Поряд з ними існує комплекс заходів непрямого регулювання цього ринку: податкова, грошово-кредитна й амортизаційна політика уряду. Крім того, чималий вплив на ринок праці справляє законодавство в галузі соціального забезпечення, трудових відносин, громадянських прав тощо [1, с. 65].

Заходи непрямого регулювання ринку робочої сили водночас є заходами загально-економічного регулювання й впливу на динаміку зайнятості та безробіття через кон'юнктуру в країні. Таким чином, сучасне державне регулювання ринку праці являє собою комплекс економічних, адміністративних, законодавчих, організаційних та інших заходів.

Особливе місце в системі регулювання ринку праці посідають центри зайнятості населення, які є однією з важливих структур ринкового господарського механізму. Вони являють собою спеціальні установи, що здійснюють посередницькі функції на ринку робочої сили. У більшості країн біржі праці є державними і здійснюють свою діяльність під керівництвом Міністерства праці або аналогічного йому органу. Разом з тим, на ринку праці поряд з державними службами зайнятості функціонує велика кількість приватних посередницьких фірм, ефективність діяльності яких дуже висока.

Слід підкреслити, що в сучасних умовах в розвинутих країнах більшість громадян працевлаштовується не через біржі праці, а зверта-

ючись безпосередньо до кадрові служби підприємств і організацій або приватних посередницьких агентств. В Україні у 2014 р. за на-

данням державних послуг у сфері зайнятості в органи служби зайнятості звернулося 5524,4 тис. осіб (табл. 1).

Таблиця 1

Чисельність не зайнятих трудовою діяльністю в Україні у 2014 р.

Місяць	Кількість зареєстрованих безробітних, на кінець звітного періоду			Середній розмір допомоги за місяць, грн
	Всього, тис. осіб	по безробіттю допомогу з них отримують, тис. осіб	працездатного віку у % до населення	
Січень	504,9	416,7	1,9	1154
Лютий	515,7	426,4	1,9	1128
Березень	492,3	399,2	1,8	1252
Квітень	474,7	375,7	1,8	1150
Травень	456,1	363,1	1,7	1161
Червень	437,5	343,9	1,7	1145
Липень	433,5	342,2	1,6	1201
Серпень	426,1	333,3	1,6	1185
Вересень	418,1	323,3	1,6	1154
Жовтень	402,7	307,9	1,5	1199
Листопад	450,6	343,3	1,7	1182
Грудень	512,2	408,4	1,9	1232

*Побудовано за даними Державної служби статистики України [2].

Законодавство більшості країн містить основні умови отримання допомоги по безробіттю. В Україні основним нормативним актом, що регулює правові питання зайнятості, є Закон України "Про зайнятість населення" від 05.07.2012 р. № 5067-VI (зі змінами), який набрав чинності з 01.01.2013 р.

Відповідно до нового закону, людина, яка через відсутність роботи не має заробітку і звернулася до центру зайнятості в пошуку роботи, отримує статус безробітного з першого дня реєстрації в центрі за умови відсутності для неї підходящої роботи. Розмір максимальної допомоги по безробіттю для тих, хто відповідно до законодавства має на нього право, є єдиним по всій Україні. Раніше він обмежувався середньою зарплатою по регіону, де була зареєстрована безробітна особа, а тепер дорівнює чотирьом прожитковим мінімумам для працездатних осіб, тобто не залежить від зареєстрованого місця проживання безробітного. Середній розмір допомоги по безробіттю застрахованих осіб у грудні 2014 р. становив 1232 грн. Допомогу по безробіттю можуть отримувати й незастраховані особи (молодь з числа випускників навчальних закладів) [4].

Закон передбачає державну підтримку молодих працівників, які вирішили поїхати працювати в сільську місцевість. З метою залучення до роботи за відповідною професією (спеціальністю) в селах і селищах молодому працівнику, який уклав трудовий договір на строк не менш як три роки з підприємствами, установами та організаціями, розташованими в таких населених пунктах, надаються житло на строк його роботи та одноразова адресна допомога в десятикратному розмірі мінімальної заробітної плати за рахунок коштів Державного бюджету України.

Відповідно до нового закону, особи, старші від 45 років, із страховим стажем не менше ніж 15 років мають право до досягнення пенсійного віку на одноразове отримання ваучера для підтримання їх конкурентоспроможності шляхом перепідготовки,

спеціалізації, підвищення кваліфікації за професіями та спеціальностями для пріоритетних видів економічної діяльності. Оплата ваучера здійснюється за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Особа може самостійно обирати професію чи спеціальність для перепідготовки або підвищення кваліфікації з переліку професій, затвердженого Кабінетом Міністрів України, а також навчальний заклад, в якому вона бажає здійснювати навчання [4].

Закон надає додаткові можливості для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці окремих категорій громадян. До категорій громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, належать батьки (самотні батьки) з малолітніми дітьми і дітьми-інвалідами, діти-сироти, особи, звільнені після відбуття покарання, молодь, яка вперше приймається на роботу після закінчення або припинення навчання, звільнення із строкової військової або альтернативної служби, особи передпенсійного віку (за 10 і менше років до настання права на пенсію за віком), інваліди. Для працевлаштування зазначених вище категорій громадян (крім інвалідів, які не досягли пенсійного віку) підприємствам, установам та організаціям з чисельністю штатних працівників понад 20 осіб встановлюється квота в розмірі 5% середньооблікової чисельності штатних працівників за попередній календарний рік.

Новим законом передбачено стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць та працевлаштування на них громадян, недостатньо конкурентоспроможних на ринку праці, зокрема молоді, жінок, осіб віком понад 50 років та інших вразливих категорій громадян, шляхом виплати компенсації роботодавцю в розмірі єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за відповідну особу [4].

Важливим законодавчим нововведенням є стимулювання суб'єктів малого підприємництва до створення нових робочих місць у пріоритетних галузях економіки. Так, суб'єкт малого підприємництва, який створює нові робочі місця та працевлаштовує на них безробітних на два роки, протягом року може отримувати щомісячну компенсацію в розмірі єдиного внеску. При цьому працівники, які були прийняті на роботу з виплатою компенсації, не можуть бути звільнені за ініціативою роботодавця. Це стосується суб'єктів малого підприємництва у виробничій сфері.

Окрім Закону України "Про зайнятість населення", правове регулювання зайнятості здійснюється:

- 1) іншими законами України (наприклад, Закон України "Про місцеве самоврядування", Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо надання інформації про осіб, які отримують страхові виплати" від 15.01.2009 р. № 884-VI", Закон України "Про професійний розвиток працівників" від 12.01.2012 р. № 4312-VI, Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" щодо посилення платіжної дисципліни страхувальників та використання страхових коштів" від 21.04.2011 р. № 3277-VI тощо);
- 2) указами Президента України (наприклад, Указ Президента України "Про Державну службу зайнятості України" № 19/2013 тощо);
- 3) постановами Кабінету Міністрів України (наприклад, Постанова КМУ "Про затвердження Порядку реєстрації, перереєстрації безробітних та ведення обліку осіб, які шукають роботу" від 20.03.2013 р. № 198, Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання реалізації статті 26 та частини другої статті 27 Закону України "Про зайнятість населення" від 15.04.2013 р. № 347, Постанова Кабінету Міністрів України "Про здійснення соціальних виплат особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції" від 05.11.2014 р. № 637 тощо);
- 4) наказами та розпорядженнями Міністерства соціальної політики України та інших Міністерств та відомств (наприклад, Наказ Міністерства соціальної політики України "Про надання безповоротної фінансової допомоги за рахунок сум адміністративно-господарських санкцій та пені, що надходять до державного бюджету за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів" від 19.12.2014 р. № 1065, Наказ Міністерства соціальної політики "Про умови оплати праці працівників державної служби зайнятості" від 16.12.2014 р. № 1043, Наказ Мінсоцполітики та МОН

"Про затвердження нормативно-правових актів щодо підтвердження результатів неформального професійного навчання осіб за робітничими професіями" від 16.12.2013 р. № 875/1776 тощо);

- 5) міжнародними договорами та угодами (наприклад, Угода між Україною та Португальською Республікою про соціальне забезпечення, меморандум про співпрацю у сфері зайнятості, трудової міграції, перепідготовки громадян старше 45 років та підтримки молодіжного працевлаштування і підприємництва, підписаний Державним центром зайнятості Міністерства соціальної політики України та Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй тощо) [3].

Державне регулювання проблем зайнятості та безробіття в Україні здійснює Міністерство соціальної політики України, а також органи та установи в складі Міністерства: Державна служба зайнятості, Державна служба з питань праці, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Державна служба у справах ветеранів війни та учасників АТО та інші. Так, Державна служба зайнятості розробляє і реалізує загальну державну політику в галузі праці, розвитку трудових відносин на основі соціального партнерства, запобігання та вирішення трудових конфліктів, охорони праці, підготовки та перепідготовки кадрів.

Більшість науковців вважає, що проблема безробіття та інших диспропорцій на ринку праці може бути пом'якшена тільки за допомогою комбінації різних засобів: стимулювання економічного зростання, скорочення робочого тижня, створення ефективного системи перепідготовки кадрів.

Висновки. У загальній системі державного регулювання ринку праці можна виділити два основних типи впливу: прямий і непрямий. Прямий вплив має регуляторний і коригувальний характер та полягає в: організації громадських робіт; стимулюванні створення нових робочих місць у недержавному секторі; розвитку системи виробничого навчання та перепідготовки; стимулюванні або стримуванні розвитку виробництва в тих чи інших регіонах; регламентації тривалості робочого дня, тижня, місяця, міжнародної міграції трудових ресурсів, організації сезонних робіт. Побічно впливають на ринок праці, змінюючи умови господарювання в бік стимулювання або гальмування економічних процесів: податкова, кредитно-грошова політика, держзакупівлі, політика у сфері амортизації основних фондів, стимулювання дослідно-конструкторських розробок, бюджетне субсидування ряду галузей. Якщо прямий вплив здійснюється в основному на пропозицію праці, то непрямий – на попит.

Антикризові заходи державної політики в галузі сприяння зайнятості передбачають такі напрями: вдосконалення законодавств-

ва в галузі сприяння зайнятості населення; розвиток регіональних ринків праці та підвищення територіальної мобільності робочої сили; стимулювання економічної активності населення; підвищення якості робочих місць; надання адресної підтримки громадянам; організація громадських робіт, тимчасового працевлаштування працівників організацій у разі загрози звільнення; випереджальне професійне навчання працівників організацій, що перебувають під ризиком звільнення, стажування випускників освітніх установ з метою набуття досвіду роботи; вдосконалення системи державного управління у сфері регулювання ринку праці тощо.

Список використаної літератури

1. Булатов А. С. Экономика : учебник / А. С. Булатов. – Москва : Юрист, 1999. – 591 с.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua>.
4. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2015.

Фурсин А. А. Направления государственного регулирования занятости населения в Украине

В статье определены направления государственного регулирования занятости населения в Украине, проанализировано законодательное обеспечение в сфере занятости, предложены меры по совершенствованию государственной политики занятости населения в современных условиях.

Ключевые слова: государственное регулирование, рынок труда, занятость населения, безработица, Государственная служба занятости Украины, центры занятости населения.

Fursin O. Areas of State Regulation of Employment in Ukraine

In the article the directions of state regulation of employment in Ukraine, analyzed legislative provision in employment suggests measures to improve the state employment policy in modern conditions.

There are four main areas of state regulation of the labor market. First, a program to stimulate employment growth and job creation; Second, programs aimed at training and retraining of the workforce; Thirdly, programs promoting employment of labor and, fourthly, programs on social insurance of unemployment, that the allocation of government funds to help the unemployed. Increasingly become important as state support employment and training programs and retraining.

A special place in the labor market take employment centers, which are one of the important structures of market economic mechanism.

In Ukraine, the main piece of legislation regulating employment legal issues is the Law of Ukraine "On Employment" on July 5, 2012 № 5067-VI (as amended), which entered into force on 1 January 2013.

In addition to the Law of Ukraine "On Employment" Employment regulation is carried out: 1) by other laws of Ukraine; 2) by decrees of the President of Ukraine; 3) by resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine; 4) orders and directions by the Ministry of Social Policy of Ukraine and other ministries and agencies; 5) by international treaties and agreements.

State regulation of the problems of employment and unemployment in Ukraine by the Ministry of Social Policy of Ukraine, as well as the agencies within the Ministry.

In the general system of state regulation of the labor market are two basic types of effects: direct and indirect. The direct impact is a regulatory and corrective in nature and is in public works; promoting job creation in the private sector; development of industrial training and retraining; encouraging or deterring the development of production in certain regions; regulation of working hours, week, month, international labor migration, the organization of seasonal work. Indirectly affect the labor market, changing economic conditions towards the stimulation or inhibition of economic processes, tax, monetary policy, public procurement policies in depreciation of fixed assets, stimulating experimental development, budget subsidies to a number of industries. If direct effect is mainly on the supply of labor, the indirect – on demand.

Anti-crisis measures of the state policy in the field of promoting employment suggest the following areas: improvement of legislation in the field of promoting employment; development of regional labor markets and improve territorial labor mobility; stimulate economic activity; improving the quality of jobs; providing targeted support to citizens; public works, temporary employment of workers organizations in case of threat of dismissal; faster training of employees of organizations that are at risk of dismissal, training of graduates of educational institutions with a view to acquiring work experience; improving public administration in the regulation of the labor market and others.

Key words: government regulation, labor market, employment, unemployment, the State Employment Service of Ukraine, centers of employment.